

İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi
Cilt 2, Sayı 2, 2013, s. 123-140.
www.inijoss.com

TAVŞANLI ZEYTİNOĞLU İLÇE HALK KÜTÜPHANESİ'NDEKİ 358 NO'LU MESNEVİ-İ ŞERİF'İN TEZYİNİ AÇIDAN İNCELENMESİ

Esra HAS

Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi,
Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Isparta/Türkiye
has.esra@gmail.com

Sema ETİKAN

Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi,
Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Isparta/Türkiye
semaetikan@mynet.com

Özet

Tavşanlı Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi bünyesinde yer alan Zeytinoğlu Koleksiyonunda toplam 1266 adet el yazması eser bulunmaktadır. Yazma eserler içinde İslami miras hukuku konulu hukuk kitapları, çeşitli din ve tıp kitapları ile divanlar yer almaktadır. Koleksiyondaki bu yazma eserlerden sadece 46 tanesi müzehhebirdir. Bu çalışmada da koleksiyona ait olan ve tezhipli eserler içerisinde yer alan 358 envanter numaralı Mesnevi-i Şerif'in tezyini açıdan incelenmesi amaçlanmıştır. Eser 1604 yılında (Hicri 1012) yazılmış olup, bir cilt içerisinde toplam altı bölümden oluşmaktadır. Tamamı 287 sayfadır. Müellifi Mevlana Celaleddin Rumi olan eserin dili Farsçadır. Talik hat ile yazılmış olup Seyyid Mahmud tarafından istinsah edilmiştir. Eserin müzehhibine dair bir bilgiye ise rastlanmamıştır. Günümüze üzerine ebrulu bir kâğıt yapıştırılmış olan deri mahfazası ile birlikte gelmiş, bu da eseri koruyarak

Has ve Etikan

sayfaların ve cildin daha az zarar görmesine olanak sağlamıştır. Çalışmada 17. yüzyıla ait bu Mesnevi-i Şerif'in genel özellikleri açıklanarak bezemesi hakkında bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Cilt, Ebru, Mesnevi, Tezhip, Zeytinoglu Kütüphanesi.

THE EVALUATION OF THE “MATHNAWI SHARIF” WITH THE REGISTRY NUMBER OF 358 IN THE PUBLIC LIBRARY OF TAVSANLI ZEYTINOGLU IN TERMS OF THE ORNAMENTAL PERSPECTIVES

Abstract

There are totally 1266 manuscript pieces in Zeytinoglu Collection in the stock of Tavsanlı Zeytinoglu Public Library. There are law books about Islamic heritage law, various religion and medicine books with classical Ottomans in the manuscript pieces. Only 46 of these manuscripts in the collection are gilded. In this study, “Mathnawi Sharif” with the registry number of 358 and among the ornamented pieces, is aimed to be examined in terms of ornamental perspective. The piece, written in 1604 (1012 of the hegira), consists of 6 parts totally in a volume. It is 287-pages in all. The language of the piece, whose author is Mevlana Jalal-ud-Din Rumi, is Persian. Written in talik calligraphy, it was copied by Seyyid Mahmud. No information about the illuminator has been found. It has come to this day with a marbled paper stucked on its leather theca, which enabled less damage to pages and volume protecting the piece. In this study, an evaluation has been made about the ornament of 17th-century-piece “Mathnawi Sharif” by explaining the general features of it.

Key words: *Binding Art, Marbling Art, Mathnawi, Illumination, Zeytinoglu Library*

1. GİRİŞ

İslamiyet'in kabulünden sonraki devirlerde en çok rağbet gören sanat dallarından birisi de kitap sanatları olmuştur. Gerek resim yasağı gerekse yazma eserlere özellikle de kutsal kitaba verilen önem nedeniyle bu alanda büyük bir ilerleme kaydedilmiştir. Türk kültüründe, kitaba ve okumaya verilen önemin bir göstergesi olarak, kitap tezyinatının, Türk bezeme sanatları içerisinde çok önemli bir yer tuttuğu gözlenir.

Matbaadan önce kitaplar, kamış kalemle is mürekkebi kullanarak ve Arap harfleriyle aharlı- mühreli kâğıtlara yazılmıştır. Bunların en kıymetlileri hüsn-i hat (güzel yazı) ile yazılıp, tezhip, ebru, katı', minyatür ve cilt sanatının nadide örnekleri ile bezenmiştir. Nakkaşanelerde kitap sanatlarının ustaları hattatlar, müzehhipler, nakkaş ve musavvirler, cedvelkeşler, mücellitler kitabı sanat eserine dönüştürmüşlerdir (Özen, 2003:IX).

Türk kitap sanatları içerisinde değerlendirilen ve gelenekli sanatlarımızdan birisi olan tezhip sanatı da kitap bezemenin en önemli unsuru olmuştur. Tezhip arapça “zeheb” kökünden, “altınlamak”, süslemek anlamına gelmektedir. El yazması kitapları ve hüsn-i hat yazıların etrafını boya ve altınla tezyin etme işi veya ezilmiş altın ve çeşitli renklerle kağıt üzerine yapılan bezeme sanatıdır. “Tezhip aynı zamanda hüsn-i hat ve cilt gibi eski kitapçılık sanatlarımızı tamamlayan, onlara ahenk ve güzellik kazandıran, bu sanatlarla birlikte kitaba nakış ve renk harmonisi katan bir Türk-İslam sanatıdır” (Arseven, 1993:1982; Yılmaz, 342:2004; Binark, 1975: 25).

Tezhip sanatı üç koldan gelişme göstermiştir. Doğuda Batı Türkistan'dan başlayarak XV. yüzyılda “Herat Mektebi” adı altında şaheserler yaratılmıştır. İkinci kol olarak batıda Mısır'da Memluk kitap sanatları gelişme gösterirken üçüncü kolu da Anadolu'da Türkler tarafından yapılan çalışmalar oluşturmuştur. Türk Tezhip Sanatının Anadolu'daki gelişim safhaları ise Selçuklu ve Beylikler Dönemi Tezhibi, Erken Osmanlı Dönem Tezhibi, 16. Yüzyıl Klasik Dönem Tezhibi ve Batılılaşma Dönemi Rokoko Tezhibi şeklinde sıralanmaktadır (Ersoy, 1988:10; Özkeçeci, 1992:1,2).

Has ve Etikan

Selçuklular Kur'an dili olan Arap harflerini kullanmışlar, fakat yazıyı sadece iletişim aracı olarak görmeyip estetik unsurlarla birleştirerek dünya sanat tarihindeki özgün yerini almasına katkıda bulunmuşlardır (Özkeçeci, 2007: 75). Erken Osmanlı yazmalarında ise farklı etkileşimlerin birleşiminden doğan yeni bir tezhip üslubunun varlığı ilk bakışta sezilir. Saraya bağlı çalışan nakkaş ve müzehhipler, fethedilen ülkelerin sanat alanındaki etkilerine bağlı olarak, motif dağarcıklarından faydalanmışlardır. XV. yüzyılın ilk yarısında Herat ve Şiraz okullarının etkileri giderek azalmış ve yüzyılın ikinci yarısında da orijinal bir süsleme üslubu yaratılmıştır (Mahir, 1995:369,370). İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet, güzel sanatları himayesi altına almış ve bütün sanat dallarının gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Güzel sanatlara merakı olan ve kitaba verdiği önem bilinen Fatih Sultan Mehmed, Topkapı Sarayı'nda bir nakkaşhane kurmuş ve başına Özbek asıllı Baba Nakkaş'ı getirmiştir (Derman, 1999:110). II. Bayezid Dönemi ve XVI. yüzyıl Osmanlılarda tezhip sanatının en olgun ve mükemmel devrinin tam olarak başlangıcıdır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde ise tezhip fevkalade bir gelişme gösterir. Özellikle yüzyılın ikinci yarısında tezhip sanatı, işçilik ve yaratıcılık açısından en güzel zamanını yaşamıştır.

Türk tezhib sanatında XVII. yüzyılın ilk yarısı XVI. yüzyılın devamı sayılabilir. XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren de tezhipte yükselme devri durmuş ve bir gerileme dönemi başlamıştır (Özkeçeci, 1992:6). XVIII. yüzyılda batının oluşturduğu barok, ampir, rokoko üslupları bölgesel karakterlerle karışarak "Türk Rokoko"su adı verilen yeni bir tarzın doğmasına yol açmıştır (Özcan, 1990:127). XIX. yüzyılda da klasik ölçüler kaybedilmiş, düşük kaliteli zayıf örnekler ortaya çıkmıştır. XX. yüzyıl başlarında ise tükenme durumuna gelen tezhip sanatı, 1914 yılında kurulan Medresetül Hattatin vasıtasıyla yeniden canlanmaya başlamıştır (Ersoy, 1988:38). Günümüzde ise Güzel Sanatlar Fakültelerinin Geleneksel Türk Sanatları Bölümü bu sanatın eski örneklerinin korunması, yeni tasarımların ortaya konması için kurulmuş olan bir bölümdür. Bölüm içerisinde yer alan Tezhip Anasanat Dalı bu sahaya sanatçı yetiştirmektedir. (Karadaş, 2008:273).

Tavşanlı Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi'ndeki 358 No'lu Mesnevi-İ Şerif'in...

Tezhip sanatı, murakkalar, kıt'alar, hüsn-i hat levhalar, el yazması kitapların içi ve cilt kapakları, minyatürlerin kenarları, ferman, berat ve tuğralar olmak üzere birçok alanda kullanılmaktadır. Ayrıca ahşap çekmeceler, kalem kutuları ve mücevher kutuları gibi bazı kullanım eşyaları da tezhip sanatı ile bezenmiştir (Özcan, 2002:300).

Tezhip sanatının en çok kullanıldığı alan olan el yazması kitaplar Kur'an-ı Kerimler başta olmak üzere divanlar, delailü'l-hayratlar, en'am-ı şerifler, risaleler, evradı şerifler gibi dini, ilmi ve edebi konuları içeren yazma eserlerdir. Bir yazma eserde tezhiplenen başlıca bölümler; iç kapak anlamında olan ve kitabın adı, müellifi ve bazen de kimin için yapıldığını belirten temellük kitabesinin bulunduğu zahriye tezhibi, Fatiha ve Bakara surelerinin bulunduğu serlevha tezhibi, tarih ve hattatın isminin bulunduğu ketebe ya da hatime tezhibi, Kur'an'da sure adları, diğer yazmalarda da konu başları olan başlık ya da mihrabiye tezhibi diye adlandırılan alanlardır. Bunların dışında cümle ya da ayetleri birbirinden ayırmak için kullanılan nokta ya da duraklar, sayfa kenarlarında görülen ve konuyla ilgili açıklama içeren güller, satır aralarındaki boşluklarda beyne'ss-ütur, tezhipli alan ile boş alan arasında yer alan tığlar el yazması kitaplarda tezhiplenen diğer alanlardır (Keskiner, 1996:211,212; Karadaş, 2008:272). Tezhip sanatı el yazmaları ve levhalar başta olmak üzere bütün bu alanlarda klasik, halkari, şükufe ve Türk Rokokosu gibi birçok farklı üslup ve teknik ile uygulanmaktadır.

Başta tezhip sanatı olmak üzere kitap sanatlarının en güzel uygulamalarını barındıran yazma eserlerin konuları dini eserler, edebi eserler ve ilmi eserler olarak üç ana grupta incelenmektedir.. Dini eserler; başta Kur'an-ı Kerimler olmak üzere, tefsir, hadis, akaid- kelam, fıkıh, tasavvuf, İslam dini tarihi, dua kitapları, ahlak konulu yazmalardır. Edebi eserler; divan, tarih, biyografi, dilbilim, musiki, mantık, felsefe, eğitim, seyahat gibi alanlarda yazılmıştır. İlmi eserler ise; kimya, matematik, astronomi, jeoloji, coğrafya, tıp, fizik, ziraat, zooloji, kozmografya, veterinerlik, askerlik, ticaret gibi konulardan oluşmaktadır.

Edebi eserler alanına dâhil olan Mesnevi'nin yazarı Mevlana Celalaeddin Rumi 6 Rebiü'l-evvel 604 (30 Eylül 1207)'de bugün Afganistan'ın kuzeyinde bir

Has ve Etikan

şehir olan Belh'te dünyaya gelmiştir (Eflaki, 2006:77). Asıl adı Muhammed Celaledin'dir. Hüdavendigâr, Mevlana, Rumi gibi isimler kendisine sonradan verilmiştir. Mevlana lakabını Konya'da ders vermekte iken almıştır ve bu lakap "efendimiz", "hazret" anlamlarına gelmektedir. Diyar-ı Rum adıyla anılan Anadolu'ya yerleşmesi ve hayatının büyük kısmını Konya'da geçirmesi sebebi ile de "Rumi" denilmiştir (Yeniterzi, 1995:1,2). Mevlana, 24 Şubat 1231'de, ilk hocası olan babası Bahaeddin Veled'in vefatı üzerine dokuz yıl Burhaneddin-i Tirmizi'den eğitim alarak fıkıh, tefsir, kelam, hadis gibi medrese ilimleri ile ilgilenmiş, Rumca öğrenmiştir (Kabaklı, 2008:26). 29 Kasım 1244'de Tebrizli Muhammed Şemseddin (Şemsi Tebrizi) isminde esrarengiz bir dervişin Konya'ya gelmesi ile Mevlana'nın hayatı tamamen değişmiştir. Derin bir dostluk kurduğu Şems'in 5 Aralık 1247'de kaybolmasından sonra büyük üzüntü yaşayan Mevlana Konyalı bir kuyumcu olan Selahaddin-i Zerkubi'yi Şems'in yerine koymuştur. Zerkubi'nin kızını oğlu Sultan Veled'le nikâhlanmış, kendisini yerine halife ve şeyh ilan etmiştir. 1258'de Zerkubi'nin vefatı üzerine Çelebi Hüsameddin b. Muhammed b. Hasan'a halifelik makamını vermiştir. Mevlana ile Çelebi Hüsameddin'in on yıllık dostluğunun en büyük meyvesi, Mevlanaya'ya ricası ile ortaya çıkan, muhteşem bir eser olan Mesnevi olmuştur. Mevlana, uzun ve yorucu bir hayatın ardından bir karaciğer hastalığı nedeni ile 17 Aralık 1273'de vefat etmiştir (Eflaki, 2006:113-114).

Mevlana'nın eserleri Divan-ı Kebir, Mesnevi, Fıhi Mafih, Mektubat ve Mecalis-i Seba'dır (Yeniterzi, 1995:35-41). En önemli eseri olan Mesnevi-i Şerif Mevlana'nın insanlara sevgi, aşk, güzel ahlak, sabır, ibadet gibi konuların önemini anlattığı bir eserdir. En büyük kaynağı Kur'an-ı Kerim olan yüzlerce küçük hikâyeden oluşur. Bu yüzden Mesnevi Kur'an'ın tefsiri sayılmış, "Kur'an'ın Özü" adıyla da anılmıştır (Eflaki, 2006:470).

El yazması eserleri bünyesinde toplayan önemli kütüphanelerimizden birisi de Tavşanlı Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi'dir. Kütüphanenin kurucusu olan Hacı İbrahim Ağa, Söğütten gelen Türkmenlerden Sağır Ahmedoğlu Halil Ağa'nın oğludur. Hacı İbrahim Ağa sıbyan mektebinde yetişen yetenekli öğrencilerin, orta öğrenimlerini de Tavşanlı'da sürdürebilmeleri için Cami-i Kebir

Tavşanlı Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi'ndeki 358 No'lu Mesnevi-İ Şerif'in...

(bugünkü Ulu Camii) avlusunda bir medrese ve kütüphane inşa etmiştir. İbrahim Ağa'nın ikinci oğlu Hasan Tahsin, öğrenimi için İstanbul'da iken Tavşanlı'daki kütüphane için sahaflar çarşısından aldığı kitapları Tavşanlı'ya göndermiştir. Kitap satın alınırken yazma eserlerden çok basma eserlere ağırlık verilmiştir. Kütüphaneye kitap alımı Hasan Tahsin Efendi'nin 1922'de vefatına kadar sürmüştür. Hasan Tahsin Efendi'nin ölümünden sonra kütüphaneyi büyütmeyi oğlu Mesut Zeytinoğlu (1902- 1978) üstlenmiştir (Acar, 2007:8-34). Mesut Bey, Prof. Orhan Oğuz'un bakanlığı döneminde kütüphaneyi içindeki tüm kitaplar ve demirbaşlarla birlikte, bazı yükümlülüklerin yerine getirilmesi şartıyla Milli Eğitim Bakanlığı'na devretmiştir.(Bayraktar ve Lugal, 1995: 58).

Zeytinoğlu Koleksiyonundaki yazma eserler içinde İslami miras hukuku kurallarından söz eden feraiz kitapları, tefsir ve hadis kitapları, İslami kurallar, Allah'ın varlığını kanıtlamaya ve mezheplere ilişkin bilgiler içeren akaid kitapları, tasavvufa ait kitaplar, tıp kitapları, Kur'an'ın doğru okunması için yazılmış "ilm-i kıraat" kitapları, çeşitli risaleler ve divanlar yer almaktadır (Acar, 2007: 34). Koleksiyonda yer alan ve en önemli eserlerden birisi olan Mesnevi-i Şerif kütüphane envanterine 358 sayı numarası ile kayıtlıdır. Mesnevi-i Şerif'in hattatı Seyyid Mahmud olup, ta'lik yazı çeşidi ile kaleme alınmıştır. Eserin istinsah tarihi; 1604 (Hicri 1012), ölçüleri; 207x140, 183x108mm'dir. 25 satır halinde 287 sayfadan oluşan Mesnevinin dili Farsçadır. Eserin müzehhibi ve istinsah yeri hakkında bir bilgiye rastlanmamıştır. Eser çalışma kapsamına alınmış ve süsleme özellikleri incelenerek, dönemin özelliklerinin açıklanması amaçlanmıştır.

2. 358 NOLU MESNEVİ-İ ŞERİF'İN TEZYİNİ AÇIDAN İNCELENMESİ

Bu bölümde eserin tezyini özelliklerine ait bilgiler cilt bezemeleri ve tezhibi olmak üzere iki başlık altında verilmiştir.

2.1. Mesnevi-i Şerif'in Cilt Bezemeleri

Kütüphanenin envanter defterinde cildi ile ilgili olarak "Meşin deve cildi" yazan eserin, aynı zamanda vişneçürüğü renginde, üzerine ebru yapıştırılmış deri

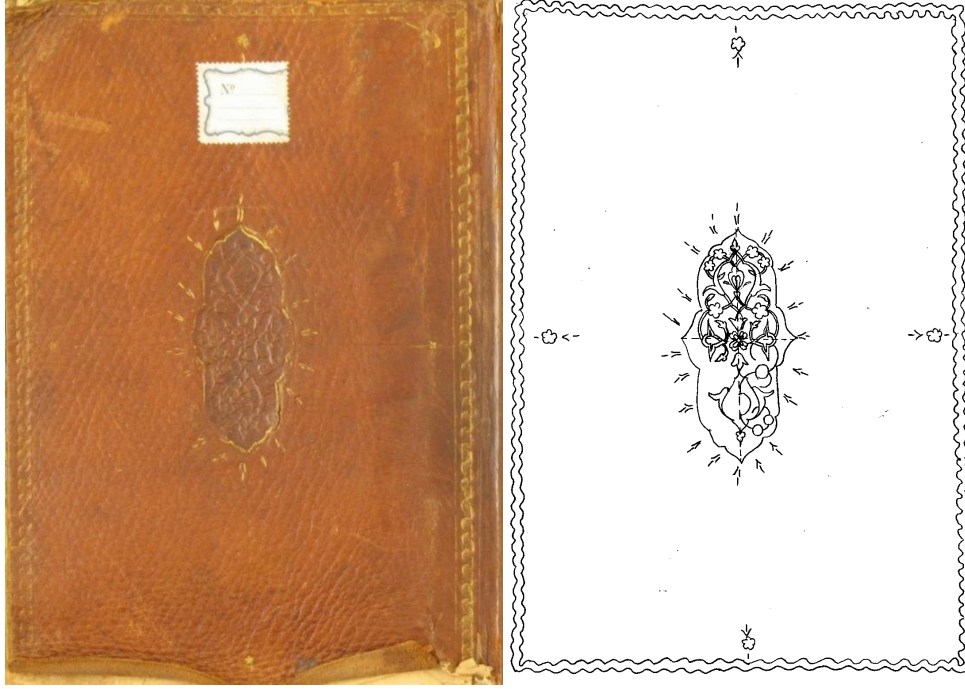
Has ve Etikan

bir mahfazası mevcuttur (Resim 1). Kâğıda kırmızı, siyah, mavi ve turuncu renklerde şal ebru yapılmış, bunun üzerine de kumlu ebru tarzında iri damlalar atılmıştır. Dikdörtgen mahfazanın kısa kenarında kitap içine konduktan sonra kapatılmak üzere bir kapak bulunmaktadır. Eserin kahverengi deve derisinden cilt kapağının tam ortasında bir şemse motifi bulunur (Resim 2). Bu şemse motifinin etrafına altın ile dendan çekilmiş, yine altın tığ ve noktalar ile tamamlanmıştır. Şemse motifinin bezeme tekniği soğuk şemседir. Kompozisyonu bitkisel motif ve Rumiler oluşturmaktadır. Üst ve alt kapakta aynı bezeme teknikleri kullanılmıştır.

Eserde, klasik cildin bölümleri olan sertab ve mikleb yoktur. Mahfaza eserin günümüze kadar sağlam bir şekilde gelmesine yardımcı olmuş, alt ve üst kapak bu sayede “sırt”tan ayrılmamıştır. Üst kapaktaki hafif yıpranmalar ve dökülen altınlar dışında cilt gayet iyi durumdadır.

Resim 1. Eserin mahfazası

Resim 2. Eserin cilt bezemesi ve çizimi

2.2. Mesnevi-i Şerif'in Tezhipleri

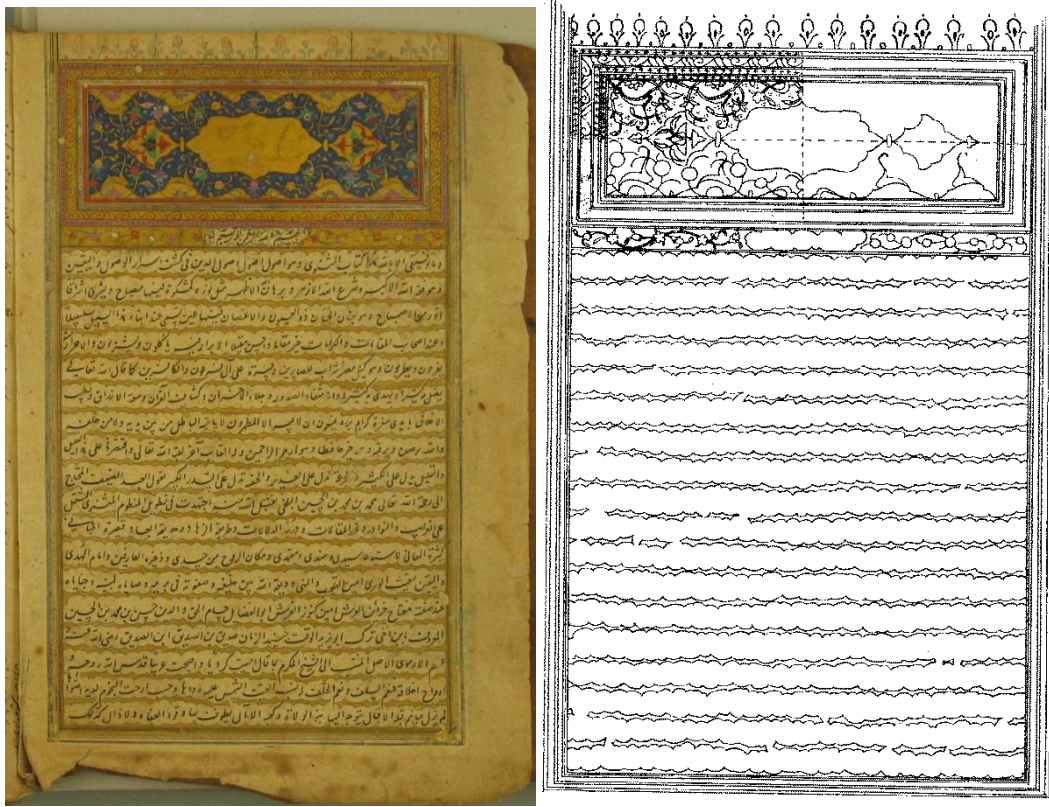
Eser altı bölümden oluşmaktadır ve her bölümün başında unvan tezhibi bulunmaktadır.

Birinci bölümün unvan tezhibi, 1/4 simetrik desen, lacivert zemin üzerine hatayî grubu motifler ile bezenmiştir (Resim 3). Rumilerin zemini altın ile boyanmış, bu kısımda da bitkisel motifler kullanılmıştır. Paftaların içerisinde kullanılan rumi motiflerde kırmızı ve yeşil renkler kullanılmıştır. Bitkisel motiflerde ise kırmızı, yeşil, mavi, sarı, mor ve pembe renkler kullanılmış, zemindeki boşluklar beyaz üç noktalar ile doldurulmuştur. Yazı için bırakılmış dandanlı kısma yazı yazılmamış, zemini altın ile boyanmıştır. Dikdörtgen şeklindeki tezhipli alanı cetveller, bordür ve üzeri (+) şeklinde bezemeli arasuyu çevrelemektedir. Bordür münhanili bir desen ile süslenmiştir. Cetvelin etrafında kırmızı ve yeşil renkte bitkisel motifli tığlar kullanılmıştır. Yazıya başlanmadan önce ilk satır bordür şeklinde ayrılıp tezhiplenmiş, altın zemin üzerine 1/2

Has ve Etikan

simetrik bir desen ile bezenmiştir. Bu kısımda da bitkisel motifler kullanılmış, Besmele bulunan yazı alanı yaprak ve noktalarla süslenmiştir.

Eserin ilk iki sayfası altın beynessütur ile bezenmiştir. Unvan tezhibi bulunan sayfa sütunlara ayrılmazken, eserin bütününde olduğu gibi yan sayfa da altın cetvellerle dört ayrı sütuna bölünmüştür. Bu sayfada da üst kısımdaki iki kare alan tezhiplenmiş, zemin boyanmayıp rumiler, bitkisel motifler ve üç noktalar ile bezenmiştir.

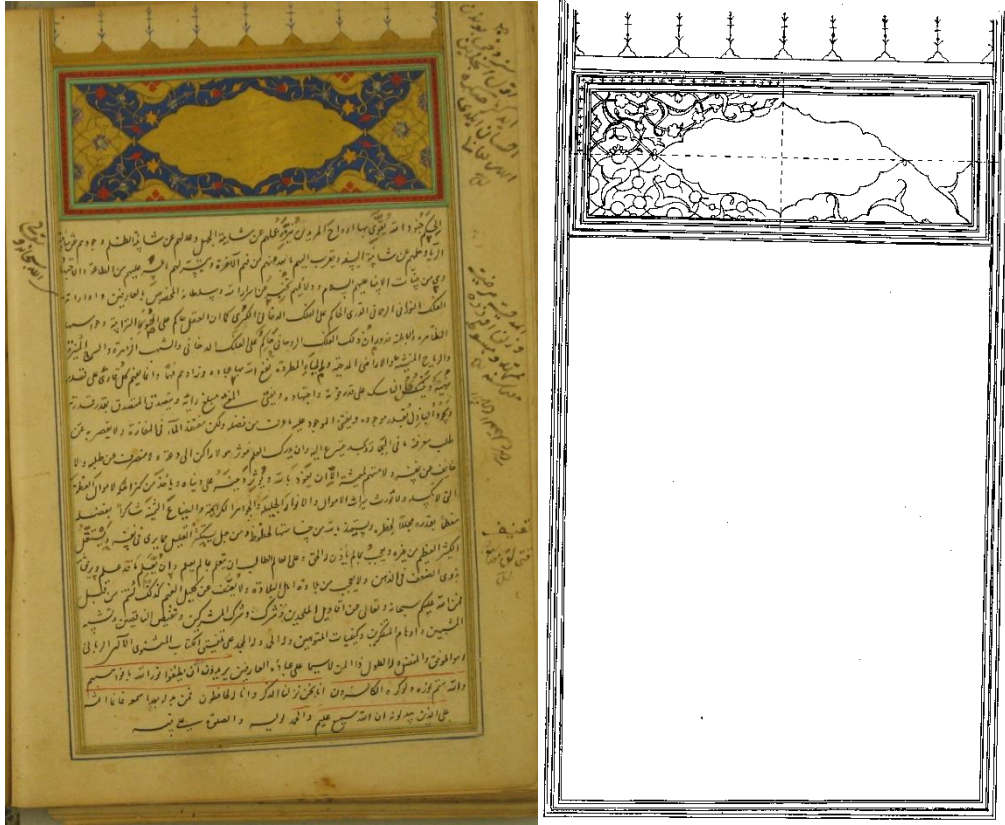

Resim 3. Eserin birinci bölümünün unvan tezhibi ve çizimi

Eserin ikinci bölümünün unvan bezemesinde, (Resim 4). 1/4 simetri ile oluşturulmuş desen, lacivert zemin üzerine hatayi grubu motifler ile oluşturulmuştur. Rumilerin zemini altın ile boyanmış, dendanlardan oluşan yazı

Has ve Etikan

altın kuzularla çevrelenmiş, tığlarla sonlandırılmıştır. Yazı alanı bu sayfada sütunlara ayrılmamış, yan sayfada dört sütun halinde devam etmiştir.

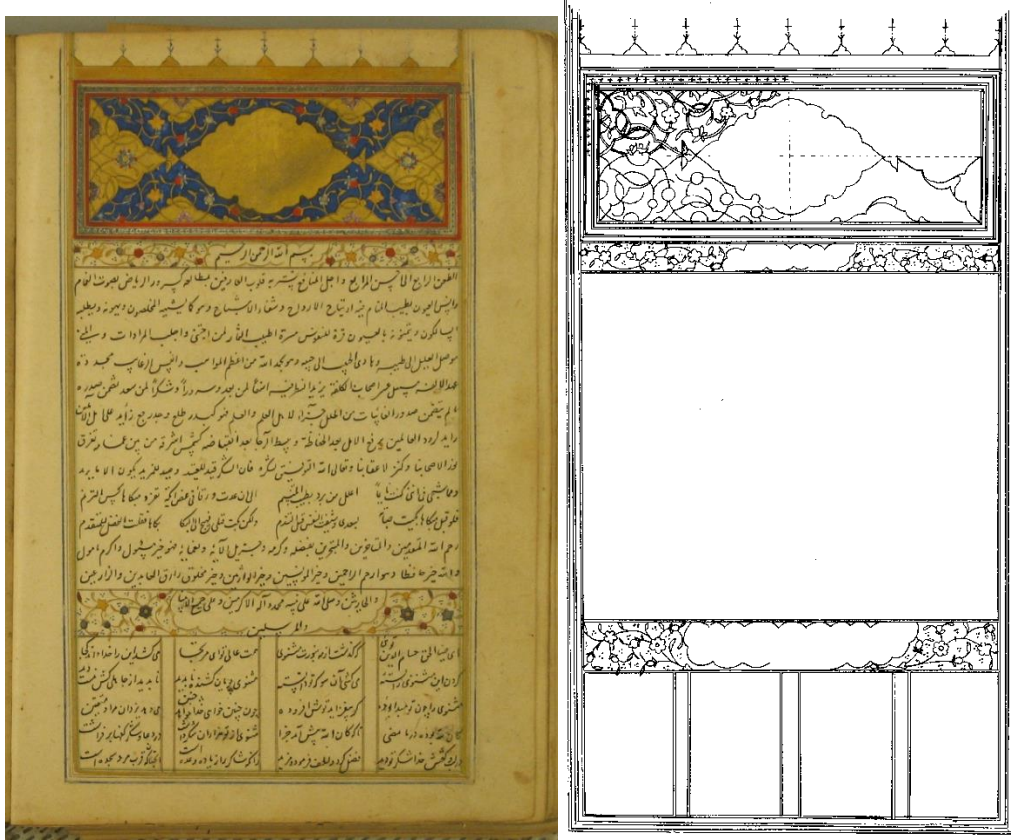

Resim 5. Eserin üçüncü bölümünün unvan tezhibi ve çizimi

Eserin dördüncü bölümünün unvan tezhibi, 1/4 simetri kullanılmış desen ile lacivert zemin üzerine sarı, kırmızı, mavi ve mor renkte motifler kullanılarak bezenmiştir (Resim 6). Rumilerin zeminleri ve dendanlı paftaların zemini altın ile boyanmış, yazı alanı boş bırakılmıştır. Dikdörtgen alan kırmızı ve (+) şeklinde bezemeli gri cetvellerle, altın kuzularla çevrelenmiş, tığlarla sonlandırılmıştır. Bölüm başı besmele ile başlamış, Bismelenin yazılı olduğu kısım zemini boyanmadan bitkisel motiflerle bezenmiştir. Sayfanın son beş satırı alt kısımda

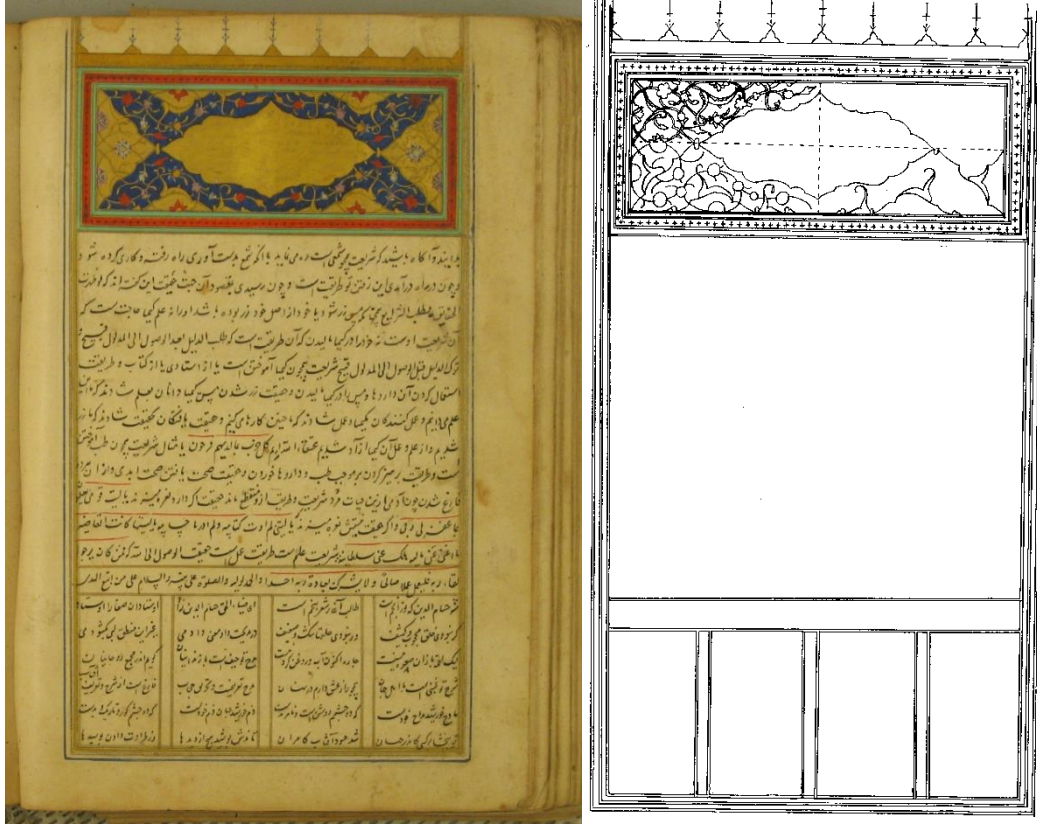
Tavşanlı Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi'ndeki 358 No'lu Mesnevi-İ Şerif'in...

dört sütuna ayrılmıştır. Bölümün isminin yazılı olduğu kısım yine aynı şekilde zemini boyanmadan tezhiplenmiştir.

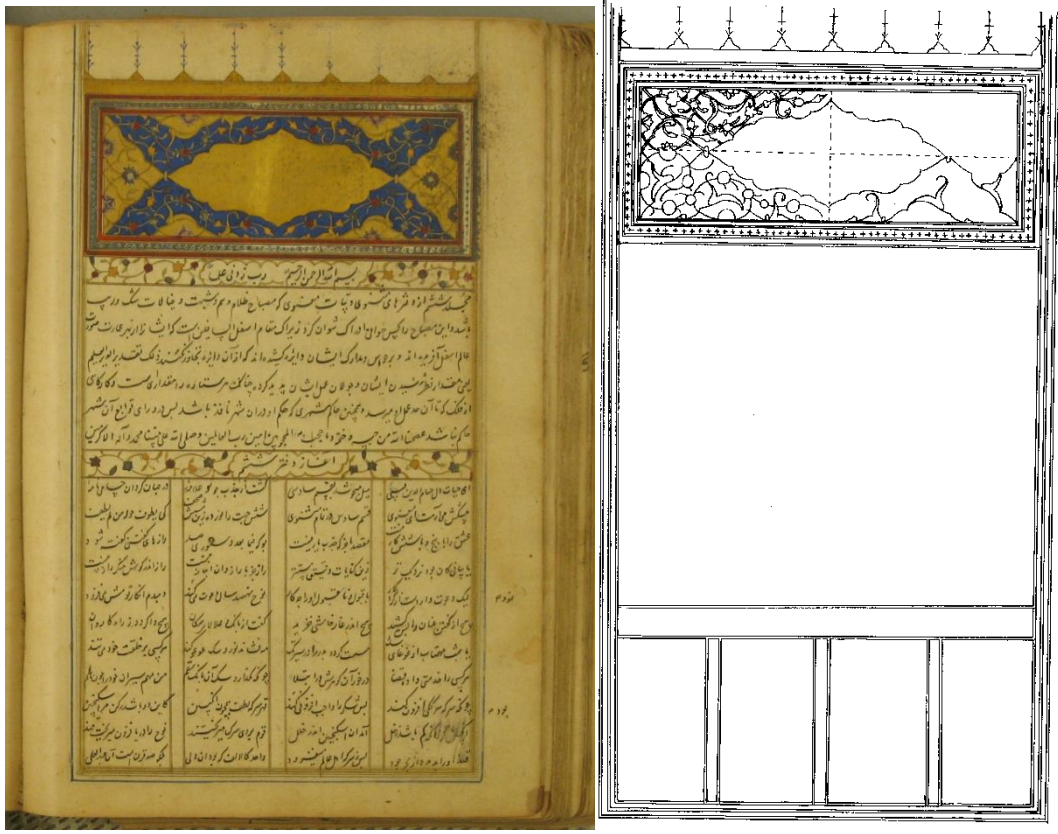
Resim 6. Eserin dördüncü bölümünün unvan tezhibi ve çizimi

Eserin beşinci bölümünün unvan tezhibi, 1/4 simetrik desen ile lacivert zemin üzerine, sarı, kırmızı, mavi ve mor renklerde motifler kullanılarak bezenmiştir (Resim 7). Rumilerin zemini ve dandanla ayrılan paftaların zemini altın ile boyanmıştır. Dikdörtgen alan yeşil ve (+) şeklinde bezemeli kırmızı cetvellerle, altın kuzularla çevrelenmiş, tığlarla sonlandırılmıştır. Sayfada yazı alanı son altı satırda dört sütun şeklinde ayrılmıştır.

Resim 7. Eserin beşinci bölümünün unvan tezhibi ve çizimi

Eserin son bölümünün unvan tezhibinde diğer bölümlerde olduğu gibi yine 1/4 simetrik bir desen kullanılmıştır (Resim 8). Lacivert zemin üzerine, sarı, kırmızı, mavi ve mor renkli motifler kullanılmıştır. Rumilerin zeminleri ve dandanlı paftaların zemini altın ile boyanmış, yazı alanı boş bırakılmıştır. Dikdörtgen alan kırmızı ve (+) şeklinde bezemeli gri cetvellerle, altın kuzularla çevrelenmiş, tığlarla sonlandırılmıştır. Bölüm başı besmele ile başlamış, Bismelenin yazılı olduğu kısım zemini boyanmadan bitkisel motiflerle bezenmiştir. Altı satır sonra yazı alanı dört sütun şeklinde devam etmektedir. Bu kısmın ilk satırı aynı şekilde zemini boyanmaksızın tezhiplenmiştir.

Resim 8. Eserin altıncı bölümünün unvan tezhibi

3. SONUÇ

Kültürel mirasımızın en önemli ürünlerinden olan yazma eserler, tarih boyunca kitaba verilen değerler neticesinde özenle hazırlanmış ve tezhip, minyatür, cilt ve ebru sanatlarının yardımı ile de en güzel renk ve desenlerle bezenmiştir. Günümüze kadar gelen yazma eserler dünya çapında yerli ve yabancı birçok kütüphane ve müzede koruma altına alınmıştır. Bunlardan birisi de Tavşanlı Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi'dir. Araştırmaya konu olan 358 nolu Mesnevi-i Şerif bu kütüphanenin zengin koleksiyonunda yer alan 17. yüzyıla ait bir eserdir. Eser, günümüze kadar kendi mahfazası içerisinde muhafaza edilmiş, bu sayede iç kapağı ve sayfaları büyük bir hasar görmemiştir. Eserin istinsah tarihi 1604 olarak belirtilmiş fakat tezhiplendiği dönem ya da müzehhibi hakkında

Has ve Etikan

herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Fakat bezeme özellikleri göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde, gerek renkleri gerekse işçiliği klasik dönemin ürünü olduğunu düşündürmektedir. Klasik dönemin temel özelliği olan altın ve laciverdin dengeli kullanımı eserin tezhiplerinde göze çarpmaktadır. Dönemin zarif motifleri ve ince işçiliği de yine eserin bezemelerinde mevcuttur. Mesnevi'nin, tezhipli unvan sayfaları dışında başka bezemeli alanı yoktur. Sayfaların hepsi altın ile cetvelenmiş, yazı alanı cetvellerle dördü sütunlara ayrılmıştır. Eserin tezhiplerinde genel olarak aynı kompozisyon ve renklerin kullanıldığı ve birinci bölümün bezemesinin diğerlerine göre daha yoğun olduğu gözlemlenmiştir. Bu bölümün ilk iki sayfasında yine diğer bölümlerde yer almayan beynessutur bezeme bulunmaktadır. Bunun dışında bölümler arasında sadece paftaların formu ve cetvel renkleri gibi ufak değişiklikler görülmektedir. Eser cildi, hattı ve tezhipleri ile tutarlılık ve uyum içerisindedir.

17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Geleneksel Sanatlarda batı etkileri görülmeye ve bozulmalar oluşmaya başlamıştır. Bu devrin eserleri klasik dönemin sonu ile batılılaşma döneminin başına ait olması ve başka bir üsluba geçişin ürünleri olmasından dolayı büyük önem taşımaktadır. İncelenen eserde de klasik devrin etkileri sürdürülmeye çalışılmış, dönemin kural ve kaideleri bezemelerde itinayla işlenmiştir. Eser 17. yüzyıla tarihlendirilmekle beraber 16. yüzyıl bezeme özelliklerini taşımaktadır. Ancak mahfazanın ciltten farklı malzeme ve teknik kullanılarak yapılması, daha sonraki dönemlerde hazırlandığını düşündürmektedir.

KAYNAKÇA

ACAR, M. Ş, Tavşanlı Zeytinoğlu Halk Kütüphanesi, Zeytinoğlu Eğitim, Bilim ve Kültür Vakfı Yayınları: İstanbul, 2007.

ARSEVEN, C. E, Sanat Ansiklopedisi, Cilt IV, Milli Eğitim Basımevi: Ankara, 1993.

Tavşanlı Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi'ndeki 358 No'lu Mesnevi-İ Şerif'in...

BAYRAKTAR, N., Lugal M., Türkiye Yazma Eser Kütüphaneleri ve Bu Kütüphanelerde Bulunan Yazmalarla İlgili Yayınlar, IRCICA Yayınları: İstanbul, 1995.

BİNARK, İ., Eski Kitapçılık Sanatlarımız, Kazan Türkleri Kültür Ve Yardımlaşma Derneği Yayınları, 1975.

DERMAN, Ç., “Osmanlı Asırlarında Üslup Ve Sanatkârlarıyla Tezhip Sanatı”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, Cilt XI, s.108- 119, Yeni Türkiye Yayınları: İstanbul, 1999.

EFLAKİ, A., Ariflerin Menkıbeleri, Çev. Tahsin Yazıcı, Kabalcı Yayınevi: İstanbul, 2006.

ERSOY, A., Türk Tezhip Sanatı, Akbank Yayınları: İstanbul, 1988.

KABAKLI, A., Mevlana, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları: İstanbul, 2008.

KARADAŞ, C., “Tezhip Sanatı Örneklerinin İcrası ve Destekleme Projeleri”, *Gazi Üniversitesi I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu*, s.271- 279, 2008.

KESKİNER, C., “Türk Tezhip Sanatı”, *Art Decor*, yıl 4, sayı 39 (s.210- 213), 1996.

MAHİR, B., “Tezhip Sanatı”, *Geleneksel Türk Sanatları*, ed. M. Özel, Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara, 1995.

ÖZCAN, Y., Türk Kitap Sanatında Şemse Motifi, Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara, 1990.

ÖZCAN, Y., “Türk Tezhip Sanatı”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt XII (s.300- 307), Yeni Türkiye Yayınları: İstanbul, 2002.

ÖZEN, M. E., Türk Tezhip Sanatı, Gözen Yayınları: İstanbul, 2003.

ÖZKEÇECİ, İ., Türk Tezyini Sanatlar Ve Tezyini Motifler, Erciyes Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü Yayını: Kayseri, 1992.

ÖZKEÇECİ, İ., “Yazma Eserler Ve Düşündürdükleri”, *İSMEK El Sanatları Dergisi*, Sayı 4, (2007), s.74- 79.

Has ve Etikan

YENİTERZİ, E., Mevlana Celaleddin Rumi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:
Ankara, 1995.

YILMAZ, A., Türk Kitap Sanatları Tabir Ve İstılahları, Damla Yayınevi:
İstanbul, 2004.